

En ny lærebog til analyse af kulturpædagogik: Boganmeldelse af *Representations of the World in Language Textbooks*

Fremmedsprogsfagene i den danske grundskole og i ungdomsuddannelserne indeholder alle en kulturdimension. For nogle fags vedkommende understreges det direkte i formålsparagraffen, at de er “kulturfag” med fokus på kulturel identitet knyttet til fagenes indhold og ofte også med afprøvning af kulturel viden i prøveformer og evalueringer. I andre fag indgår udvikling af elevernes kulturindsigt og interkulturelle kompetence mere indirekte, men stadig som væsentlige elementer i undervisningen. Det gælder f.eks. i en stor del af den sprogundervisning, som voksne kursister modtager på aftenskoler og i sprogcentre. Fælles for alle sprogfag er imidlertid, at det billede af verden, som undervisningen viser deltagerne, er en vigtig dimension. I udarbejdelse af konkrete læremidler foregår således et valg af tematisk indhold og med det en prioritering af faktuel viden, repræsentationer af verden og forskellige aktører i denne samt holdninger til alt dette. Bag disse valg ligger lokalt forankrede fagtraditioner og regelsæt, som kan betyde, at der efter skolereformer udgives nye lærebøger eller reviderede udgaver af de tidligere brugte. Samtidig påvirkes indholdsdimensionen af vores forståelse af, hvad kulturpædagogik, kulturforståelse og interkulturel kompetence er, og denne forståelse er både lokalt og internationalt forankret og foranderlig over tid. Derfor – og på grund af forlagernes overvejelser om alt dette – profilerer undervisningsmaterialer sig forskelligt. Når man underviser i kulturforståelse m.m. i relation til sprogfag, bliver man

ANNE HOLMEN

Professor i andetsprospædagogik og flersproglighed
Center for Internationalisering og Parallelsproglighed
Københavns Universitet
aholmen@hum.ku.dk

hyppigt konfronteret med usikkerhed om, hvilke begreber der kan åbne for en konstruktiv debat om sprogfagernes profil, og især mangler man lige så præcise begreber til sin analyse af kulturpædagogikken som dem, der gennem tiden er udviklet inden for de sproglige dimensioner af fagene. Men nu er der hjælp at hente i en nyudgivet bog af Karen Risager, *Representations of the World in Language Textbooks*, udgivet i 2018 på forlaget Multilingual Matters i deres serie “Languages for Intercultural Communication and Education”. Her præsenteres en teoriramme med begrebsapparat og en kritisk diskussion af samme i forbindelse med konkrete lærebogsanalyser.

Bogens indhold og opbygning

Med den nye bog giver Karen Risager et væsentligt bidrag til, at analyser af kulturområdet i sprogfagene bliver teoretisk forankret. Bogen, som er 252 sider lang, indeholder i alt otte kapitler. Ud over en indledning og en konklusion er der et kapitel, som sammenfatter i alt 30 analyser af lærebøger til fremmedsprog hentet fra internationale tidsskrifter og antologier, samt fem kapitler med Risagers analyser af udvalgte lærebogsmaterialer, som anvendtes i Danmark i 2015. Bogen er opbygget ud fra fem teoretiske tilgange (“readings”) på lærebøgerne: National Studies, Citizenship Education Studies, Cultural Studies, Postcolonial Studies og Transnational Studies. De udgør så også titlerne på de fem kapitler. Hvert af disse indeholder en præsentation af pågældende tilgang, først som bredere kulturteori og dernæst relateret til sprogfag. De centrale begreber føres herfra videre i en liste med de analytiske spørgsmål, der er relevante at stille ud fra pågældende tilgang. Så følger to eksemplariske lærebogsanalyser, der afrundes med forslag til supplerende materialer samt en sammenligning mellem den konkrete analyse og uddrag af det større internationale korpus af analyser fra kapitel 2. Det er alt sammen meget systematisk og grundigt sat op. Tilsvarende gælder det også ideen med at lade det samme materiale (til engelsk) indgå i alle fem kapitler, så disse kan sammenlignes. Hermed bliver det tydeligt, at bogen har et teoridiskuterende ærinde snarere end et læremiddelbedømmende. I de fem kapitler sammenlignes engelskmaterialet med hhv. et materiale til tysk, dansk som andetsprog, fransk, spansk og esperanto. Disse er med vilje valgt ud, således at de både repræsenterer traditionelle skolefag og sprogfag, der undervises i under andre præmisser og med andre formål. Ud over at præsentere relevant teori og ordne denne kronologisk og faghistorisk indeholder bogen en meget fyldig bibliografi med 376 titler, på dansk, engelsk, fransk,

spansk og tysk, og såvel et indeks over forfatternavne som et indeks med temaer. Alt dette gør bogen til en meget nyttig lærebog i kulturpædagogikkens historie og i dens analysemåder. Den vil desuden være et meget praktisk opslagsværk at have stående.

Bogens budskaber

Primært er bogen et argument for teori og for analytisk klarhed. Men den er også normativ. På grund af dens opbygning kan det se ud til, at de fem teoretiske tilgange er sideordnede, men læser man grundigere ned i teksten, viser der sig forskellige hierarkier mellem dem. For det første er der tale om et kronologisk hierarki med en udvikling fra det snævert nationale til de fire andre, som alle er fremkommet som en kritik af den dominans af det nationale paradigme, som prægede sprogfagene i store dele af det 20. århundrede. De fire tilgange er fremkommet i forskellige kontekster og med forskellige fokuspunkter, men alle båret af en kultur- og samfundskritik. Derudover er der i bogen et hierarki mellem på den ene side de mere generelle tilgange til kulturpædagogik, som i bogen repræsenteres af “national studies” og “cultural studies”. Disse vurderes som relevante for alle sprogfag i alle kontekster og kan derfor anvendes som analytiske tilgange til alle slags materialer. På den anden side er der de tre mere specifikke tilgange, som i bogen gøres relevante i forbindelse med specifikke kapitler i nogle af lærebøgerne. Kultur- og samfundskritikken har også motiveret Risagers analyse og i øvrigt mange af hendes andre udgivelser inden for kulturpædagogikken. Der er således en linje fra Risagers allertidligste udgivelse (Andersen & Risager 1977) over en artikel i første nummer af Sprogforum (1994), disputatsen på både dansk (2003) og engelsk (2006; 2007), en tidslinje for kulturpædagogikken (2011) og til den nye bog. For blot at nævne nogle få publikationer.

I sin konklusion (s. 219 f.) har Risager et tydeligt budskab til sine læsere knyttet til begrebet “kvalitet” i lærebøger. Som udgangspunkt for bogen definerede hun kvalitet negativt: “The learning materials must try to avoid representations of culture, society and the world that are incorrect, outdated, overly simplified and superficial, stereotypical or socially and culturally biased.” På baggrund af de fem analyser formulerer hun i stedet en positiv udgave af “kvalitet”:

The learning materials should be inclusive as well as power-sensitive. They should include many countries in the world as well as transnational processes; they should make students reflect on (intersections

of) identity, and not least social class; and they should make students relate to and act upon major problems, power relations and hierarchies in the world.

Her ligger et klart budskab til lærebogsforfattere, forlag, fagdidaktikere og læreruddannere. Men der ligger også et budskab til sproglæreren, der måske ikke er herre over de undervisningsmidler, der er til rådighed på den enkelte skole, men som på grund af metodefrihed kan vælge at bruge de tilgængelige undervisningsmidler på kulturbevidste måder, herunder supplere med ekstra materiale af forskellig slags.

Bogens målgruppe

Som det fremgår ovenfor, er bogen indlejret i overlappende teoretiske diskussioner om kulturbegreber og brugen af samme i sprogfag. Dens primære målgruppe er fagdidaktikere og andre kulturpædagogiske forskere og undervisere, i både ind- og udland. En sekundær målgruppe er sprogstuderende, som er optagede af kulturteori, herunder helt oplagt studerende, der ønsker at skrive fagdidaktiske specialer eller andre opgaver om kulturdimensionen i sprogfagene eller foretage læremiddelanalyser. For alle disse er bogen en guldgrube af definitioner, henvisninger og eksempler på analyser. Især de analytiske spørgsmål, der indgår i hvert afsnit, er værdifulde for alle disse læsere. Bogen er samtidig relativt svær at læse, og det er min vurdering, at den i f.eks. læreruddannelse og på fagdidaktiske kurser og anden efteruddannelse vil fungere bedst med vejledning af en underviser. Her spiller det ligeledes en rolle, at det er svært at tage enkeltafsnit ud af den. Det er netop i sammenligningen mellem de fem tilgange, at introduktionen af den enkelte tilgang bliver værdifuld, ligesom det er sammenhængen mellem teori, analysespørgsmål og konkret analyse, der folder den enkelte tilgang ud.

Litteratur

- Andersen, H. & Risager, K. (1977). Samfunds- og kulturformidling. I: Glahn, E. m.fl. (red), *Fremmedsprogpædagogik* (s. 27-53). København: Gyldendal.
- Risager, K. (1994). Kulturforståelse i sprogundervisningen – hvorhen? *Sprogforum*, 1, 7-13.
- Risager, K. (2003). *Det nationale dilemma i sprog- og kulturpædagogikken: Et studie i forholdet mellem sprog og kultur*. København: Akademisk Forlag.
- Risager, K. (2006). *Language and culture. Global flows and local complexity*. Clevedon: Multilingual Matters.

- Risager, K. (2007). *Language and culture pedagogy: From a national to a transnational paradigm*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Risager, K. (2011). Research timeline: The cultural dimensions of language teaching and learning. *Language Teaching*, 44(4), 485-499.
- Risager, K. (2018). *Representations of the world in language textbooks*. Clevedon: Multilingual Matters.